СВОБОДА — SVOBODA
УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

РІК XLVIII. Ч. 264. Джерзі Сити, Н. Дж., вівторок, 12-го листопаду 1940. No. 264. Jersey City, N. J., Tuesday, November 12, 1940. VOL. XLVIII.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807. THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE

СВЯТКУВАННЯ ДНЯ ЗАМИРЕННЯ

ВАШИНҐТОН. — Ціла американська нація святкувала минулого понеділка „день замирення" минулої світової війни і з вдячністю згадувала тих героїв, які поклали свої голови в минулій світовій війні. Президен Рузвелт удався з почотом на Арлінґтонський цвинтар у Вашинґтоні, де зложене тіло Невідомого Вояка. Помолившись на гробі президент виголосив промову, в якій говорив про будучий мир, що він мусить наступити внаслідок протверезіння людей і мусить започаткувати нову добу, в якій люди не лиш зложуть свою сталеву зброю, але поховають ненависть і бажання крови. В 11 годині перед полуднем, по старім звичаю , відбулась двохвилева мовчанка по цілій нації.

БУДУВАННЯ НОВИХ СТРАТЕҐІЧНИХ ДОРІГ.

НЮ ЙОРК. — Комісар нюйорських парків, Роберт Мозес, заявив, що для міста Ню Йорку потрібно негайно побудувати нових доріг на 65 міліонів долярів щоб у той спосіб зробити місто Ню Йорк здібним оборонятись на випадок якогось конфлікту зо зверхньою силою. Мозес говорив, що хоч від останньої війни побудовано в місті Ню Йорк ріжних доріг, мостів і тунелів на 500 міліонів долярів, то проте ті комунікаційні артерії не вистарчальні, коли ходить про военну стратеґію і оборону міста на випадок війни.

ДАЙКСТРА ПРО ВІЙСЬКОВУ СЛУЖБУ.

ВАШИНҐТОН. — Голова вербункових бюр, Дайкстра, заявив, що при поборі до війська професії не будуть відгравати ролі. Дехто із професіоналістів на тім потерпить, але трудно. Молодий дентист, наприклад, що тільки що купив собі машини для свого офісу, а вже мусить це все покидати, щоб відбути військову службу, потерпить більше від якогось автомобілевого механіка, який відходить до війська знаючи, що ніхто його праці йому не забере і він дістане її назад такою самою, як покинув. Але війська годі вести так, щоб ніхто не терпів, чи щоб всі однаково терпіли. Одні мусять принести більшу посвяту, інші меншу, говорив Дайкстра.

ЗАСАДИ АМЕРИКАНСЬКОЇ АРМІЇ.

НЮ ЙОРК. — Ґенерал Дром виложив засади, на яких буде основана американська армія, чи точніше її духове вишколення. Отож, на основі тих нових засад, в армії буде примінювана досить велика свобода думання. Вояки і підстаршини не лиш могтимуть свобідно, індивідуально думати над ріжними військовими справами, але навіть будуть заохочувані вищою владою до висказування індивідуальних думок. В той спосіб буде використаний великий резервоар індивідуальної моральної сили. Домінуючий тип старшини, що безоглядно на все накладає своє пятно і свою волю, буде усунений з армії, говорив ґенерал Дром.

КАНАДА ПРОТИ ГРАНИЧНИХ ПЕРЕШКОД.

ОТАВА. — До столиці Канади, Отави, приїздить американська делеґація під проводом головного прокуратора Джексона, яка має усталити правила переїзду американсько-канадійської границі для цивільних людей. З тої нагоди канадійські кола висказують побажання, що Злучені Держави Америки звільнили свої загострення і дозволили канадійцям переїздити границю так довільно, як було передтим. Нині треба мати пашпорт і візо від американського консуляту, щоб переїхати з Канади границю. А візо не легко дістати. Ті загострення запровадила Америки на те, щоб не допустити з Канади до Америки ріжних шпигунів та підривних елементів. Канадійці кажуть, що боротьбу з підривними елементами треба так повести, щоб на тім не терпіли інші громадяни та загалом, не терпіли добросусідські відносини тих обох країв.

РАДІЄ, ЩО БОМБУЮТЬ МІСТА.

НЮ ЙОРК. — Один з найчільніших нюйорських архітектів, Врайт, заявив, що оптимісти не повинні дуже сумувати з приводу того, що нині в війні бомбами одна держава нищить міста другої. На далеку мету це вийде людям на добре, казав він. Бо на місци знищених міст будуть побудовані модерні, які матимуть більшу красу і вигідніше життя. Врайт гостро критикував густоту нинішних міст та говорив, що будучі міста будуть розсіяні. Він сам намалював проект одного будучого мешкального хмародера, що мав би бути побудований далеко за містом і окружений парками, та городами.

ІРЛЯНДЦІ НА ПОМІЧ ІРЛЯНДІЇ.

НЮ ЙОРК. — Американське ірляндське товариство для визнання вільної Ірляндії мало свій масовий мітінґ і на ньому ухвалило не заперестати боротись так довго доки не буде ціла Ірляндія вільна і зединена в ірляндській державі. На ньому теж ухвалено поміч Ірляндії в теперішнім напруженім положенні і вислано президентові Ірляндії, Де Валєрі, телеґраму з приреченням цеї помочи.

НЕСПОДІВАНА СМЕРТЬ СЕНАТОРА КІ ПИТМЕНА

РІНО (Невада). — Кі Питмен, довголітній федеральний сенатор, голова сенатського комітету заграничних справ, а також тимчасовий предсідник сенату, помер зовсім несподівано на хворобу серця. Він брав активну участь в останніх президентських і сенаторських виборах у своїм стейті Невада. Був завзятим прихильником президента Рузвелта і його політики. В тих виборах він вийшов поновно сенатором. Та зараз по виборах піддався лікарським оглядинам і лікар ствердив, що він поважно хворий на серце і був поважно хворим підчас цілих виборів. На приказ лікаря його відвезено до шпиталя де він вкоротці помер, проживши 68 літ.

Сенатор Питмен був одним з найчільніших і найрухливіших федеральних сенаторів. Він мав свої виразні погляди на ріжні суспільні справи, зокрема на заграничну політику. Ненавидів диктаторів і в сенаті все вів тверду політику супроти диктаторських країв та поборював всяке потурання їм.

КОНДОЛЄНЦІЙНА ТЕЛЄҐРАМА ВІД РУЗВЕЛТА

Довідавшись про смерть сенатора Питмена президент Рузвелт відразу вислав на руки вдови по сенаторі кондоленційну телеґраму, в якій говорить, що він втратив щирого приятеля, а також льояльного співробітника в суспільних справах, на якого все можна було покладатись.

ВИСИЛКА СЕНАТСЬКОЇ ДЕЛЄҐАЦІЇ

Джек Ґарнер, теперішній заступник президента і предсідник сенату, припоручив сенатові зложити чисельну сенатську делеґацію, яка візьме участь у похороні сенатора Питмена. В склад цеї делеґації увійшли 22 сенатори, що творять сенатський комітет заграничних справ, якого покійний сенатор Питмен був головою. А що всі сенатори тепер перебувають у своїх домах, Ґарнер звелів повідомити їх, щоб в один час зїхались в Ріно, Невада, де відбудеться похорон.

СМЕРТНІСТЬ СЕРЕД СЕНАТОРІВ

У звязку зо смертю сенатора Питмена в Вашинґтоні нагадують про смертність серед сенаторів взагалі. Від 1938 року на 96 сенаторів вмерло шість: Ґемилтон Луїс з Іліной, М. Лоґан з Кентакі, Вилйем Бора з Айдаго, Ернест Ґибсон з Вермонт, і Ернест Лундін з Мінесоти. Останнім є К. Питмен з Невади.

„ВІЛЬНІ ФРАНЦУЗИ" ПЕРЕБИРАЮТЬ ВЛАДУ В ФРАНЦУЗЬКІЙ КОЛЬОНІЇ В АФРИЦІ

Як тяжко дістати тепер точні інформації про те, що діється, видно найкраще по тому, що доходить до Америки про военні події в Африці. Отже з Лондону подають, що ґен. де Ґоль, що стоїть на чолі „вільних французів" і далі воює по стороні Великої Британії, здобув по короткій боротьбі французьку африканську кольонію Ґабон, що лежить над самим рівником. Він заняв пристань Лібревіль та поставив там свого ґубернатора. Звідомлення подає далі, що були „невеликі втрати по обидвох сторонах", та що ґубернатор цеї кольонії дістав приказ від уряду в Віші, щоб перестати „безцільну боротьбу". При тому Лондон підкреслює, що в тій боротьбі британські війська не брали ніякої участи. Знову звідомлення з Віші подає, що ґубернатор Теню далі ставить в Ґабон опір ґен. де Ґолеві й британцям, що обстрілюють Лібервіль, столицю кольонії, з военних кружляків та бомбардують її з літаків. Далі кажеться, що бомбардування є „нелюдське й дикунське", та що є вбиті діти, жінки і місіонарі.

ГРЕКИ СТАВЛЯТЬ ДАЛІ ЗАВЗЯТИЙ ОПІР

Грецько-італійський боевий фронт тягнеться тепер на яких 100 миль. Всюди грецькі війська добре держаться, при чому помагає їм погана погода, що не дозволяє італійській армії розвинути як слід своїх механізованих сил. Припинене теж через непогоду і бомбардування грецьких міст. Доносять ще й про те, що є розторощена майже ціла італійська дивізія, що попала в горах в засідку.

ЯК МОЖНА ДІЗНАТИСЬ ПРО ПРАВДУ?

В Італії ніхто не був би знав, що італійські війська мусіли відступити в Африці з Ґалабату в Судані, якби не те, що тепер военний комунікат подав, що Ґалабат зістав відбитий.

НОВИЙ ІТАЛІЙСЬКИЙ КОМАНДАНТ В ГРЕЦІЇ

Ґенерал Убальдо Содду зістав назначений начальним командантом над всіми военними операціями в Греції. Він є підсекретарем війни. У звязку з тим заповідають нову італійську офензиву. До Альбанії вислано нові військові частини.

ПРИГОТУВАННЯ ДО ІНАВҐУРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА. — На вулицях Вашинґтону виставляють степениці для публики на урочисте введення нововибраного президента в його уряд.

НІМЕЦЬКО-СОВЄТСЬКІ ВІДНОСИНИ БУДУТЬ ЩЕ „ТЕПЛІШІ", ПИШУТЬ В БЕРЛІНІ

БЕРЛІН. — Уся німецька преса присвячує тепер дуже багато місця події, яку вважає „історичною" і великим ударом зверненим в сторону Великої Британії. Тою подією є приїзд до Берліна з Москви совєтського премієра і комісаря закордонних справ, Вячеслава Молотова. Він прибуває з десятками економічних і політичних знавців. Що на нарадах Молотова з Гітлєром і німецьким міністром закордонних справ Рібентропом, як й іншими націстівськими передовими особистостями, говоритимуть про дуже важні міжнародні справи, не улягає ніякому сумніву. Що так буде, видно найкраще з того, що вже тепер німецька преса подає, що на тих нарадах буде обширно обговорене відношення до Туреччини, яка, як відомо, є союзником Великої Британії. Якого роду будуть ті розмови, видно теж і по тім, що націстівська преса заповідає вже наперед закріплення совєтсько-німецьких відносин, що стануть ще щирішими і теплішими, наперекір „інтриґам" Анґлії. Далі та преса подає, що вже є теж і велике поліпшення в совєтсько-японських відносинах. Та заповідає, що й ті відносини стануть ще ліпшими, та що таким чином не тільки Росія але і Японія будуть відтягнені від Великої Британії.

Москва витає „потрійний союз".

Так пише тепер німецька преса про союз Німеччини, Італії й Японії. І зазначує, що в скорому часі Японія й Росія виступлять активно проти Великої Британії. Німецька преса особливо підкреслює, що конференція Молотова в Берліні є наскрізь політична. І то така, що є першої ваги. Це свого роду підготовка до того, що має наступити по „розвалі британської імперії".

ЗАПОВІДАЄ ВЕЛИКІ ПОЛІТИЧНІ НЕСПОДІВАНКИ.

РИМ. — Вірджініо Ґайда, відомий знавець політики держав „осі", заповідає, що зайдуть великі політичні події між державами „осі" і Росією з одного боку, а Японією і Росією з другого. Каже, що Велика Британія вже зістала „остаточно" усунена від участи в політичних справах Европи, бо пропали всі її надії на перетягнення Росії на свою сторону.

ВИРЯЖАЛИ З ВЕЛИКОЮ ПАРАДОЮ.

МОСКВА. — Відізд совєтського премієра В. Молотова з Москви до Берліна відбувся з величезною парадою, в якій взяв участь між іншим і маршал Ворошилов. На залізничу стацію прибула ціла німецька амбасада. Це перший виїзд Молотова за границі Совєтів.

СТРАШНИЙ ЗЕМЛЕТРУС В РУМУНІЇ.

БУКАРЕШТ. — Румунію навістив землетрус, що тривав всього три мінути, але цього було досить, щоб нанести краєви і людям необчисленої шкоди, до якої треба зачислити в першу чергу тисячі вбитих і ранених. В самій столиці відбулись траґічні сцени, коли валились високі доми, що ломили кости сотням мешканців, чи їх вбивали. В однім такім апартаменті мало згинути до 300 осіб. Завалена наслідком землетрусу вязниця вбила до сотки вязнів. Потерпіли дуже нафтові терени, рафінерії, фабрики, шляхи. Понищені цілі села. Ратунок дуже важкий, бо перервані комунікаційні получення. Очевидці передають описи траґічних сцен. Та їх буде більше, коли зачнуть описувати ратункову акцію, себто витягання зпід румовищ покалічених людей. Кореспонденти подають, що в самім Букарешті прямо нема одного будинку, щоб не відчув потрясення. Ціле населення огорнула страшна паніка, яка ще збільшаєсь, бо надіються нових потрясень.

ПОМЕР ЧЕЙМБЕРЛИН.

ЛОНДОН. — Велика Британія втратила свого „замирителя", що хотів дати їй мир; а приніс війну. Помер бувший премієр Невил Чеймберлин, років 71, відомий особливо зо своеї подорожі до Мінхен на конференцію з Ґітлєром і Мусолінієм. Там заключено відомий Мінхенський договір, що мав принести Европі й Великій Британії замирення. Наслідки цього відомі, бо самому Чеймберлинови прийшлось незабаром виповісти Гітлєрови війну. Тепер пишуть, що „парасоля і „замирення" Чеймберлина ввійдуть в історію як змагання такої людини, що хоче вдержати мир за всяку ціну. Та загал населення Анґлії відчуває намагання Чеймберлина інакше. Він бере, що Чеймберлин робив все можливе, щоб віддалити Анґлію від війни, а тим самим дати їй змогу краще до війни підготовитись. Назагал усі признають, що він був відданий британській імперії цілим своїм еством.

"SVOBODA" (UKRAINIAN DAILY).
FOUNDED 1893.
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays by the Ukrainian Press and Book Company, Inc. at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

За оголошення редакція не відповідає.

За кожну зміну адреси платиться 10 центів.

З Канади належить посилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016. 4-0807.

Адреса: "SVOBODA", P. O. Box 346, JERSEY CITY, N. J.

ВИЯВИТИ, ЩО ОДНА ДЕРЖАВА І ОДИН НАРІД

Отсе є те найважніше, що стоїть тепер перед американським народом. І добре, що президинт Рузвелт ще перед тим, заки ми пішли голосувати, заявив, що коли іде про охорону демократії й те, щоб Злучені Держави остали в мирі, то всі ми щодо цього творимо одну державу і один нарід. Іде тепер про те, щоб цілий світ пізнав, що з виборів Злучені Держави вийшли не розбитими, а обєднаними. Тому саме таке важне є і те, що заявив перед виборами републиканський кандидат, Вендел Вилкі, коли казав, що зараз по виборах мусимо всі забути за огірчення, яке ми могли відчувати підчас виборів, бо в Америці нема місця на огірчення чи ненависть. Усім нам треба бути одної думки щодо оборони краю в тому розумінню, що обєднані стоїми, а розєднані падаємо.

Ось в такому тоні висказались обидва кандидати на президента краю перед закінченням виборів. В такому тоні пише тепер вся американська преса, підкреслюючи з великим натиском потребу обєднання нації. З усіх боків бють в один і той самий бік, щоби бути добрими американцями, себто, щоби брати перемогу великодушно, а прогру гідно, бо тільки в такому випадку переможе демократія. А саме про те іде тепер найбільше, бо на демократію посипались з ріжних сторін важкі удари, бо вона здає іспит, чи спосібна далі керувати порядком у світі й вдержувати в народі єдність, задержуючи при тому громадські свободи.

Нема сумніву, що та більшість, що віддала свої голоси на Ф. Д. Рузвелта, зробила це в тій вірі, що саме Рузвелт є найкращою запорукою, що демократія в Америці вдержиться, та що не буде в Америці таких змін, що доведуть до диктатури і радикальної зміни цілої американської структури. А далі, що Рузвелт означає продовжування тих соціяльних реформ, які вже переведено в часі його урядування, а які ще вимагають доповнення чи уліпшення. Демократія в Америці має тепер доказати, що все те можна осягнути без впроваджування тоталітарної системи і нищення приватної ініціятиви та індивідуальних свобід. Що таке можливе, це буде обовязком нової адміністрації доказати ділом. Якщо навіть у теперішніх дуже скрутних часах демократія виявить себе життєздатною, то це буде великою побідою демократичної ідеї. Та це зможе уряд доконати, коли дістане від усього громадянства повну допомогу, бо й тоді не треба буде йому братись за ніякі гостріші міри. Ось тому і так треба, щоб не було тепер в краю розбиття, щоб якнайскорше загоїлись рани, що їх взаїмно завдавано собі підчас виборчої аґітації. Треба, щоб Злучені Держави являлись справжньою обєднаною силою, репрезентуючою один обєднаний нарід і одну державу.

З ТЕМНОГО ЦАРСТВА

(Надіслане з Европи).

Від українця з Волині, захопленої большевицьким військом в вересні 1939 року, дістаємо такий лист:

„Жив я до послідного дня на 15 кільометрів від польсько - советської границі, отже це була пограничня полоса. Усе зраділо, почувши правдиві вісти. Але недовго люди раділи. 17. вересня в 4. годині ранку советські війська перейшли границю і посунули через наші села на захід. В девятій годині увійшли в наше село. Одні танцюють з радости, інші присіли в куточках і трясуться зі страху за свою вину, інші знов трясуться зі страху, хоч ніякої вини не мають, за правду трясуться. Ринули нашим селом, немав вода заперта розірвала греблю. Чорні, вихуджені, обдерті. Не люди, а примари. А все таки рідні є між ними, брати по крови. І якась радість повиває душу. Розкидають летючки: „ми прішлі освободіть рабочій клас от іґа польскіх панов". Думаєш — може й правда? Але мимоволі нагадуються 1917—20 роки, і очі від них відвертаються і затискаються від злости кулаки: „кати, кати"... І перебігають ріжні думки в голові. Але більшість дальше не сягала думками, вірили в гарні слова. Для тих була дійсно радість. Взялися села до впорядкування свого життя. Бо на початку це полишено на волю населення. Це на те, щоб побачити, чого хотять люди. І почали наші „дядьки" заводити свої порядки: комітети, міліція — все „народне". Воля всюди, як у широких шараварах. По селах співи, музики, радість — тільки не для всіх, бо свідомі знали, що не довго тієї радости. І ті, що найбільше раділи, — повернувшись з „раю", сіли спокійно і ховали свій страх, коли побачили, що діється в „раю". А бачили там багато.

На місцях колишніх сіл — руїни і буряни. Де ще є село, то обдерте, знищене. Замісць соломяних стріх накидано гички з буряків, і ввесь дощ ллється до хати. В хатах меблі „нерухомі", бо ніжки стола, ліжка і лави, якщо вони в кого ще є, повбивані в землю. У хаті чорно, ще може в 1917 році як білено; на ліжку, а дуже часто на землі, в мокрій соломі, — бо вся солома в колгоспах згнила — покулившись з голоду, сидять обдерті діти і світять жадібно очима. Вони дома самі, бо батько й мати пішли до колгоспу заробляти „трудодень". Мусіли йти заробляти, а то кару заплатять, та й не буде за чим прожити.

Там порядок такий: колгосп має дати від звісної там скількости поля стільки й стільки збіжжя, від такої то скількости худоби стільки й стільки пудів мяса, від корови — молока призначену норму, хоч може корова й не доїться. І от, коли колгосп віддасть свою належність для комуністичної партії, тоді рештою може ділитись, але ще з цього муситься відірвати на поправу машин й іншого приладя, отже мало що лишається до поділу на „трудодні". То добре, у кого родина здорова й велика, так вона може заробити, але в кого малі діти, та ще мале здоровля, то вмирай з голоду і годі.

Половина людей із сіл їде до міста, бо на селі вижити годі. Є села, з яких одні виїхали до міста, інших вивезено на Сибір та на Соловки, а решта вимерла з голоду. Багато очевидців, ті, що туди ходили, розказували мені, що бачили на свої очі, як по пустих селах валялись людські кости, не закопані в землю. Все знищено. Цвинтарі без огорожі, ні хреста ані іншої памятки на гробах нема. Поміж гробами пасуться коні, корови і риють свині. В церквах складають колгоспну солому й полову і т. п.

Одні очевидці з мого села, а навіть фаміліянти оповідали мені таке: „Коли ми перейшли границю вдосвіта (в день не можна було, бо стражники ще стояли), перед нами почав сіріти день, і в світлі дня перед нами розгорнулися рівні поля, як на долоні. В тумані сіріє село. По полях лежить згнила солома вже з кількох років, також і нова. Все розсунено недбало. Думаєш — дійсно, що вони казали — „у нас усього довольно". По полях стоять комбайни, трактори й інше господарське приладдя. Це було десь при кінці вересня. На полях цілі лани ще не зібраних буряків і бараболі. Ідемо дальше. Непроглядні лани зимового ріпаку, гарний, дорідний та на такій землі, кажуть, і без Бога виросте". Нарешті село. Старі хати, в стінах діри аж до середини. І так ідемо від села до села і бачимо усю людську біду. Як зійшло сонце, то на поля йшли заспані й вимучені робітники, обдерті, виголоджені, аж страшно дивитися. Це селяни - колгоспники йдуть заробляти „трудодні". Ідемо дальше — всюди те саме, але там уже при роботі. Котрі йдуть попри робітників, то витаються: „Дарма робити!" — „Правду кажеш", — відповідає той. Нарешті вечір, і наші люди опинились у селі на ніч. (Вони там ходили, щоб купити соли, нафти і сірників, бо в нас того не можна було купити). Ніхто не мав охоти прийняти їх на ніч, стидаючись своєї убогости і боючись влади, хоч у душі кожний хотів мати в себе своїх братів. Нарешті прийняв їх один чоловік. В хаті троє дітей, найстарша дівчина одинацяти років та два хлопці — одному сім, другому пять літ. Обдерті, виснажені. Жінки нема. Господар років 45—50. Зварила дівчинка ріденького кулішу, а господар з подорожніми розговорився, виявилося, що жінка його в шпиталю тяжко хвора. Розказав дещо з свого життя, потім поставила дівчинка куліш і чорний, як земля, хліб. Просив вибачити за свою скромну гостину і не відказуватися від їжі. Ті, здорожені цілодневною ходою, ззїли гарячої юшки, звареної струпішілою гнилою соломою, господар ще дещо побесідував з подорожніми, заплакав, і полягали спати. Подорожні, хоч були змучені, не могли спати, надивившись на це все. Ну й до того невигідно, солома вогка, незастелена, накритись нема чим. Вночі почувся стукіт у вікно. Вийшов господар, щось із кимсь говорив, нарешті їх сон переміг, і вони заснули. Удосвіта пробудилися, щоб відійти, щоб для господаря не було якої неприємности від влади. Господар просив підождати, поки зварив липового цвіту замісць чаю. Ті випили з чорним хлібом і і розмовляли про все цікаве. Нарешті один з подорожніх побачив через вікно під хатою свіжу насипану землю та й каже: „То ви маєте гарну яму картоплі"! Господар зідхнув і сказав: „Так! Яма, тільки не картоплі, а це моя жінка. Її вночі привезли з шпиталю на авті, вона в шпиталі вмерла. Я, щоб не тратити трудодня, оце закопав її, а зараз збираюся до роботи". Всім стали сльози на очах. Відтак повставали діти і почали збиратися до школи двоє. Звязали подерті книжки і зшитки шнурочком, обдерті, голодні і босі, хотіли виходити, але ночліжани затримали їх і дали їм хліб, що мали з собою на дорогу, а мали вони білий хліб. Ті з радощів аж заскакали (що мати вмерла, вони не знають), а батько почав розказувати, що колись у нього що-неділі був такий хліб. Нарешті діти пішли до школи, батько почав збиратися на роботу, подорожні пішли дальше до міста дещо купити.

От таке бачили в „раю". Те що раніше писали у нас українські ґазети про большевицькі порядки, хоч і здавалося перебільшеним, але в дійсности це було ще не все. У наших селах всяке шумовиння піднесло тепер голову: сидів у вязниці за крадіж коней, а тепер він великий комуніст, що „страдав за правду і народ". Згадали собі 1919—20 роки. Що свідоміше, притихло, чекає зміни...

ПРЕЗИДЕНТ І ҐЕНЕРАЛ

В останні дні перед президіяльними виборами багацько галасу робив відомий американський журналіст, ґенерал Гю Джансон. Мало котрий з американських „колюмністів", себто цих журналістів, що пишуть статті під своїм імениям, звертався проти політики „нового розділу" з таким завзяттям, як цей ґенерал. Вже те, що він ґенерал і як такий обовязаний до певного послуху президентові, додавало цікавости для його писань. До того він ще колись був одним з ближчих приятелів президента Рузвелта, одним з керманичів „нового розділу" і на тому становищі й за свою вірність президентові набрав собі багато ворогів. Відвернувшися від „нового розділу", він став так само гостро виступати проти нього, як, будучи при ньому, безпощадно його переводив у життя.

У своїх виборчих статтях ґенерал Джансон звертався з гострими випадами проти всякого, на кого ґенерал Джансон мав підозріння, що він обороняє Рузвелта. Ґен. Джансон має свій питомий, соковитий стиль, що принаймні на один бік походить з фельдфеблівського навчання рекрутів.

Звернувся був ґенерал зо своєю фурією між іншим як проти одного з ворогів кандидатури Вилкого проти Американського Інституту Публичної Опінії. Цей Інститут старається розгадувати наперед, куди повертається публична опінія в таких ситуаціях, як вибори. Публична опінія зміняється, і тому Інститут мусить робити навіть у тій самій справі все нові й нові розпити. Підчас останньої президіяльної кампанії Американський Інститут Публичної Опінії під кермою Джорджа Ґелопа подав, що американська публична опінія в своїй більшости, щоправда, не зовсім великій, але все таки в більшости, схиляється за президентуру Рузвелта; цю опінію Інститут признав непостійною, себто допустив можливість зміни, і то зміни в некористь Рузвелта.

Ґенерал Джансон, прочитавши заяву Інституту Публичної Опінії, випалив проти неї з обох цівок рушниці. Він заявив, що ніхто не може вгадати висліду виборів, що говорення про прихильність більшости до Рузвелта це чиста пропаганда чи обман. Він такий був певний, що американці заявляться більшістю проти Рузвелта, що він запевнив своїх читачів, що на випадок, як предсказання Інституту Публичної Опінії покажуться правдивими, він, ґенерал Джансон, зїсть свою статтю. Цими словами він натякував на практикований в Америці звичай ображених людей заставляти авторів ображуючих листів, чи статтів, їсти буквально такі листи, чи пак статті.

Ґенерал писав: „Я думаю, що по виборах уже не будемо більше чути про пробні голосування Ґелопа, як ми не чуємо про пробні голосування „Літерарі Дайжеста" після 1936. Як покажеться потрібним для мене зїсти ці мої слова, то я це зроблю з такою грацією, на яку мене лише стати..."

Ґелоп, директор Інституту Публичної Опінії, відповів: „Зоґляду на те, що ґенерал Джансон обіцює зїсти свою статтю, як мої обчислення покажуться правдивими, я зроблю ще щось ліпше: як я помилюся на 19%, як це трапилося „Літерері Дайджестові", то я зїм ґенерала Джансона".

Прийшли вибори з відомим результатом. Американський Інститут Публичної Опінії показався своїми догадами дуже близьким правди. Помилка щоправда була, але невелика. На всякий випадок далеко не така велика, як була помилка тижневика „Літерері Дайджест" у 1936. році. На довершення іронії, помилка показалася не в користь Рузвелта, а в користь Вилкого: показалося, що Інститут не зрозумів тенденції публичної опінії: коли йому здавалося, що публика схилялася щораз менче на сторону Рузвелта, вона схилялася на сторону Рузвелта щораз більше. Словом, виринула ситуація, про яку сказав ґенерал, що в такій ситуації він зїсть свою статтю.

Нюйорський щоденник „Пост" зараз і пригадав ґенералові на його обіцянку і спитався ґенерала: „Чи треба вам, пане ґенерал, „кечапу"? Чи може будете їсти свою статтю без соли й перцю?

Згадав „Пост" і про обіцянку, чи загрозу, д-ра Ґелопа зїсти ґенерала Джансона: „Ні, пане докторе, цього разу ворони на снідання не дістанете."

Заговорив нарешті й ґенерал статтею „Після голосування". Зараз на вступі пише: „Вибори скінчилися. Я щиро, але страшно помилився. Мене заливають тепер телефонічними закликами, щоби я приготовився виконати свою обіцянку зїсти свою статтю. Як це комусь зробить приємність, я готов зїсти свою статтю. Мойому шлункові це багато не пошкодить, бо стаття має всего 600 слів".

Далі ґенерал говорить:

„Я розчарований, але не паду на духу. На всякий випадок, це були американські вибори. Вони висказують, що наші люди думають. Я вірю, що вони помиляються. Але я мушу признати вислідові все, що я мушу признати. І так кожний мусить признати. Президент не мав більшого прихильника понад мене в 1932. і 1936. році. Він не мав більше завзятого противника понад мене, в 1940. році. Але тепер ми своїмо на краю війни. Він є мій президент і ваш. Він не може зажадати від мене нічого такого, чого я йому відмовив би.

„Для висліду ми не могли дістати злої людини, хтоб не виграв вибори. Я знаю обох цих людей — знаю їх, як один студент знає другого..."

„Я вже більше не називаю Рузвелта Френклином (по першому іменні), бо якось я не можу цього робити президентові Злучених Держав. Але я знаю, що він хотів би, щоби люди так робили, і я знаю Вилкі теж хотів би, щоби люди кликали його Венделом. Справа в тому, що й один і другий це прості американці. Мені ніколи не здавалося, щоб вони були далекими від себе — хіба щодо своїх дорадників. Можливо, мені так здається, тому, що я не був одним з тих дорадників".

Пригадавши на свої близькі звязки з Вилкім, ґенерал каже: „Хоча я невдоволений з висліду, я післав Президентові телеґраму: „Дорогий Босе! Я боровся проти тебе, але американський народ рішив інакше. Тепер нам треба всім станути разом. Я все ще є жовніром, а ти моїм командантом..." Мр. Рузвелт мусить тепер бути президентом усіх людей — кожної фракції в Злучених Державах — і всі люди мусять попирати Президента".

С. ЧЕРКАСЕНКО.

ПРИГОДИ МОЛОДОГО ЛИЦАРЯ

РОМАН З КОЗАЦЬКИХ ЧАСІВ

ТОМ II.

(77)

Тільки древня старість і свідомість того, що безповоротно все це минулося, що, замість ворога - бісурменина, чатує смерть за плечима, здержувала цю, невгамовану й тягарем літ, буйність козацьку, а то часом здавалося, що в розпалі спогадів про незабутні діла лицарські, стариган-лицар гукне джуру, велить сідлати воронього й, плюнувши на все — й на хутір, і на господарство, й на всі свої побожні заміри, — скочить молодиком у сідло, зійме шлика, помахає ним челяді своїй і покриється степовою далеччю. Добре вже підпивши, дідуґан-господар пробував навіть утнути старої козацької — щось ніби „Ой вре море, вре", але обірвавшися на третім слові з голосу, махнув рукою, покрутив головою й налив знову кубки.

Надворі почало смеркати. Чути було, як заскреготав засув у брамі, як поуз вікна, з страшенною, аж земля застугоніла, тупотнявою, гунули в двір коні, за ними по хвилі череда, далі вівці, потім заскреготала брама знов, і до слухів Криги долітали лише лайка й перегукування пастухів та челяди.

Коли стало поночіти, господар гукнув хлопця й звелів засвітити свічі в посвітачі. Гість, зморений довгою мандрівкою, доброю вечерою й гойним випиванням, уже почав і позіхати нишком і не від того був, щоб і хропака дати, але старий не вгамовувався.

— Що? — запитав, побачивши, як гість позіхнув, затуливши рота долонею, — вже спати хочеш?... Гайгай!... Таж ми щойно розохотилися... І що воно за козак тепер пішов, — пху! а не козак. Та ми хіба так пили замолоду!...

Він почав був довге оповідання про те, як „вони" колись пили, але якраз доречі вбіг джура й перебив.

— Там, батьку, дядько Семен чогось до вас, — сказав хлопець.

— Семен?... Чого йому?

— Я не знаю... Вони не сказали.

— Кажи, хай увійде.

Увійшов безрукий колишній братчик.

— Чого тобі, Семене?

— Нові гості, батьку, перед брамою: приймати чи ні? — відповів запитом брамний.

— Які гості? Звідки?... Кажи по-людськи!... — сердився старий.

— Невольники, кажуть, — спокійно правив Семен. — Їдуть із Січі... Всі пятеро комонні... Просять переночувати їх. Вертаються до Канева.

— Невольники?... На конях?... — міркував Гулий вголос: прирожденна обачність та обережність заговорила в нім і крізь хміль. — Може ледач якась: пусти, то ще підпалить уночі, а потім щезне — шукай вітра в полі.

— Ні, батьку, ніби... не схоже на те...

— Ніби, ніби... Треба напевне знати... Пострівайно, я сам погляну.

Господар важко підвівся й бурчав про себе далі:

— До Канева... Хіба шлях на Канів стелеться через моє займище?... Таджеж тут дорога на Чигирин...

Устав і Крига. Навдивовижу, його теж зацікавили несподівані гості так, що й спати розхотілося.

Вийшли.

— Відчини браму! — звелів господар, — подивимось, що воно за гості.

Семен відімкнув колодку й загуркотів засувом. Собаки з усього двору кинулися, валуючи, до брами, але робітники, побачивши, що вийшов сам господар, відігнали їх киями назад.

Відчиненою брамою у двір вїхало пятеро вершників.

— Добрий вечір! — привіталися вони, не злізаючи з коней.

— Доброго здоровля, — відповів господар, пильно оглядаючи їх, оскільки дозволяла темрява. — Виж хто такі?

— Та ми, батьку отамане, — озвався один із них — ще з місяць тому були гребцями на турецьких каторгах, а днесь, спасибі батькові Сагайдачному, що побив бісурменів під Очаковом, — день уже вільні. А хто ми тепер — ще поки й самі добре не знаємо. Вертаємося додому, як і багацько інших, що визволилося разом із нами, а там побачимо, хто має очі.

— „Що за лиха мати, — думав, удивляючись у вершника, Крига, — голос немов би по знаку мені, а хто — не пізнати..."

— А хіба шлях із Січі сюдою? — спитував далі старий.

(Дальше буде).

НА РІЖНІ ТЕМИ

ЧОМУ НЕ ЯСНІШЕ?

При свойому приїзді до Америки польський піяніст і премієр Падеревський видав заклик до американців. Каже між іншим у ньому:

„Поможіть Британії, рятуйте світ!"

Чи не думав він сказати:

„Поможіть Британії, рятуйте Польщу"?

Чейже в імені світа він говорити не має повновласти.

МИРОВА ПОЛІТИКА

У своїй промові, виголошеній на Червоній Площі в Москві з нагоди большевицької революції, Маршал Тимошенко величав по приказу й звичаю батька Сталіна.

Сказав він, що окупація Латвії, Литви, Естонії, Бесарабії й Буковини це є плоди мирової політики Сталіна. Очевидно показував він цими словами на Мусолінія й Гітлера.

З такою самою слушністю міг би сказати шакаль, здаючи останки бика, вбитого львом: „Як бачите, я крови не проливав. Я відношуся до інших звірят мирно".

ДИКТАТУРА?

Перед виборами часто попадали в газетах донесення, що кандидат одної партії або другої великої партії стремить до диктатури.

На скільки видно з донесень після виборів, ці страхи пропали.

Чи не переконав навіть найбільше гістеричних людей самий факт, що 12 міліонів людей висказалося свобідно против начальника держави, що бачили про диктатуру виборча агітація?

Першою признакою диктатури є, що населення не сміє сказати своєї думки проти уряду. Коли диктатор навіть заряджує ніби голосування, то він ріжними насильними способами здушує свобідний висказ невдоволення. Тому, чи при голосуванні в Росії, чи в Німеччині за внесок уряду правильно заявлялося 99.99% голосів.

НЕ ПО ДЕМОКРАТИЧНОМУ?

Коли еспанська газета „Інформасіонес" затитулувала свою передовицю про вибори в Америці „Дуже демократичні", то цим вона очевидно хотіла сказати щось зовсім противне, себто зробити закид недемократичности. Говорила вона в тій статті про те, що американські газети, які противились виборові Рузвелта президентом, по виборах заявилися за нього.

У той самий час, як писалася та стаття в Еспанії, в Бостоні в відомій газеті „Крисчен Сайєнс Монитор" писалася стаття про вибори, в в котрій сказано:

„В Америці таке попертя (нового президента людьми, що були перед виборами проти нього) не означає ще здачі чесних переконань, ані сліпого ходження чужим слідом, ані мізерної особистої услужности".

Та такі річи можуть розуміти люди, лише справді демократичні. Людині, що виросла в тоталітарній атмосфері, це й в голові поміститися не може.

ПРОБКИ ВИБОРІВ

З приводу президіяльних виборів набрали немало розголосу бюра, що займаються спеціяльно розшукуванням висліду виборів наперед.

Від коли в Америці є вибори, від тоді правдоподібні люди пробували вгадувати наперед, як вони випадуть. Займалися цим спеціяльно політики й газетярі. Кільканацять літ тому славні були вгадування нюйорського тижневика „Литерері Дайджест", більше славні ніж точні. Останніми роками багато краще робив такі розсліди місячник „Форчен". Недавно повстала нарешті спеціяльна встанова для таких розслідів, так званий Американський Інститут Публичної Опінії.

Моглоб здаватися, що таке розгадування висліду виборів це проста ворожба, себто вгадування, не оперте на ніяких розумових основах; що воно має стільки розуму, що вгадування синів-угадьків про погоду. Мовляв, один скаже, що виграє демократичний кандидат, а другий скаже, що виграє републиканський кандидат, і один з них певно вгадає. Одначе вже це одно, що наприклад Американський Інститут Публичної Опінії сказав, що Рузвелт дістане як кандидат 52% відданих голосів, а „Форчен" сказав, що Рузвелт дістане 52.2%, а Рузвелт дістав коло 55%, показує, що тут не маємо до діла з ніяким угадуванням з уяви, а чисто науковим розслідом.

ВГАДУВАННЯ ВИБОРІВ І ПОГОДИ

Зрештою, слова про вгадування теж треба справити. Бо колись щоправда погоду лише вгадувано з ріжних явищ у природі, явищ, які іноколи мали якийсь звязок з угадуваною погодою, а іноколи не мали. Нині вгадування погоди стало вже докладно основаною наукою.

Звісно, заповідання хитань публичної опінії справа, зовсім інша від справи хитань погоди, і кожна з цих справ має свої способи розсліду й роблення висновків, але й в одному й в другому випадку мається до діла з наукою, а ці докладні ці науки, можемо знати з одного боку з докладности заповідання погоди американським Бюром Погоди, а з другого боку, з докладности заповідання висліду виборів Інститутом Публичної Опінії або місячником „Форчен".

ДИВНО.

Кажуть, що Брус Бартон, републиканський кандидат на становище сенатора, прочитавши вислід виборів, заявив:

„Дивно! Ніяк не можу зрозуміти, як я міг пріграти".

Кажуть, що хтось з його близьких знайомих сказав йому: „Ви певно не дістали досить голосів".

ПОВЕРХОВНІСТЬ І ВИБОРИ.

„Ню Йорк Таймс", описуючи нововибраного віцепрезидента Злучених Держав, Генрія Аґарда Волеса, каже між іншим, що його байдужність до одежі є зовсім не вистудіована.

Чи не натякує цим „Ню Йорк Таймс" на одного кандидата, котрого він попирав, а котрий вистудіювано, себто вдавано, не дбав за гарне одіння й за гарну прическу волося?

З ЖИТТЯ ГРОМАД І ОРГАНІЗАЦІЙ

НЮ БРИТЕН, КОНН.

Добре пописались.

В неділю дня 27-го жовтня б. р. українці міста Ню Бритен святкували трицятьлітній ювилей існування своєї церковної громади. З цеї нагоди відбулося ще й посвячення новозмальованої церкви, якого довершив єпископ Богдан при співучасти доокличного священства.

Трапляється так, що підчас поважнішої оказії люде часто „тратять голови", але нюбританські українці повели себе так гарно, уміло, культурно, що зродили заздрість й у своїх сусідів. И коли американські визначніші містецькі і стейтові діячі висказувалися про них, як американських українців, так гарно, то вони в нічім не „переборщили". Українці в Ню Бритен пописалися згаданого дня так, як й треба: по християнськи і по українськи. Цей взірцевий порядок треба приписати молодшому поколінню, а зокрема Осипові Керелейзі, котрий є председником церковного комітету, як теж ревним працівником у наших народніх організаціях. Пишучий ці стрічки прожив вже більшу половину віку, бачив в життю багато людей, бував у ріжних громадах, але мало здибав таких молодих людей як в Ню Бритен, щоби так сильно були привязані до своєї церкви і своїх рідних організацій.

Тішиться український громадянин, коли побачить як роджені в Америці українці працюють у суцільній єдности для слави Божої, як і для слави і загального добра свого рідного народа. Приємно дивитися, як молоді українці в Ню Бритен беруть активну участь в церковному життю, черпаючи з Христового джерела енергію та заохоту до праці на всіх полях народнього діяння.

Є в Ню Бритен десять українських організацій. У всіх цих організаціях верховодять вже нині молоді українці і українки. И нема в Ню Бритен такої організації, котраб не була звязана з церквою. А нема тому, бо наші старі лемки в Ню Бритен дійсно люблять все, що є рідне. И цю чисту любов до рідного вони переляли зі свого серця у серця своїх синів і доньок.

Завидую українцям в Ню Бритен. Гарно вихована в християнсько-національному дусі молодіж. Гарно збудована церква, а ще гарніше розмальована п. Іваном Кучмаком. Коли увійдеш в середину, глянеш на престіл, бічні престоли, образи, то видно, що це малював наш справжній український артист. Бачив я ріжні наші церкви в Америці і Канаді. Бачив ріжні малюнки, ріжних „наших артистів", але нігде на еміграції не бачив так гарно в українському стилю розмальованої церкви, як нею є церква в Ню Бритен. Вона розмальована так, як українська церква повинна бути помальована: Дай Боже, щоби п. Іван Кучмак поширив свою діяльність по всіх усюдах, де тільки живе наш український нарід. Правдивий артизм є тілю небесної досконалости.

Не буду описувати подрібно всього того, що було звязане з повище наміченим святом. Підчас відправи в церкві як звичайно. Підчас обіду також по старому. Тільки при кінці обіду сенатор Малоней з Конетикат стейту виголосив дуже річеву промову про українську долю і недолю. Цей славний муж докладно ознакомлений з минулим і теперішним українського народу.

Кінчаючи, бажаю зі щирого серця нюбританцям всього найкращого. Працюйте далі щиро й ревно біля своїх рідних організацій. Та не забувайте заповіту нашого Батька Тараса: Україну любіть й во время люте за Неї Господа моліть!

Сусід.

ГОЛОСИ ЧИТАЧІВ

УКРАЇНСЬКИЙ КАЛЕДЖ.

У „Свободі" вже була стаття, в якій Л. Ц. пояснив завдання такої високої школи в Америці, якою є „Український Каледж". А тому, що не відзиваються такі, що на таких справах визнаються, хочу сказати слово від себе як простого робітника. Кудиб ми в нашій прибраній вітчині не завернули, всюди бачимо прекрасні будинки. Це американські школи, про які американський нарід, як знаємо, дуже дбає. Коли де про українську міграцію, то тут давніше мало було таких людей, що розумілиб повну вагу школи і науки. У нас були прості робітники і священики. То все. Та тепер є вже інакше. І тому тепер є краща нагода говорити про свою школу і її вагу, коли ми хочемо звідси далі давати допомогу визвольним змаганням українського народу в Европі. Американська школа вчить і про Україну, про її природні багатства, про її пшеницю і т. п. Але не можна вимагати від цеї школи, щоб вона виховувала таких, що помагалиб Україні визволитись з ярма, що виховалаб українських Де Валерів. Ось тому добре, що беремось мати свій Український Каледж. Не оглядаючись на те, хто є його основником, усім нам треба допомогти, щоб така школа повстала, та щоб ми її втримали. Ми, себто українці чи ті, що є з українського роду.

Григорій Лесюк,
Філядельфія, Па.

ЗГИНУЛИ ДВА КАНАДІЙСЬКІ УКРАЇНЦІ

САСКАТУН, Саск. — Місцевий англійський часопис „Саскатун Стар Фінікс" повідомив у понеділок, 28 жовтня:

„Два молоді саскатунські моряки загинули — один на канадійському нищівнику „Маргарі", який зударився з торгівельним кораблем і затонув на північному Атлантику, 2 жовтня та один гарматчик із узброєним торгівельним кораблем. Затоплення „Маргарі" було подане до відома начальною морською командою в Оттаві сьогодні раннім ранком. Ця трагедія особливо діткнула дві місцеві українські хатини, коли в суботу п-ні Марія Воршик дістала повідомлення з департаменту для морських справ в Оттаві, що її 21-річний син матрос Василь Тодось ‚пропав і мабуть згинув'. Одночасно Филемон і Христина Леськів дістали телеграму, що їхній син матрос Антін Леськів ‚мабуть згинув у боййовій акції'.

Та трагедія діткнула не лише родичів погибших юнаків, але й всіх тих, що знали їх.

* *

Антін Леськів, 20-літній молодець, був загально-знаний і люблений у місцевих українських і англійських організаціях, особливо спортових, молодечих. Упродовж останніх двох років, аж до покликання його до чинної морської воєнної служби, був складачем (лайнотайпіциком) нашого часопису. Був діяльним членом МУН, драматично-співацького гуртка при філії УНО та одним з найкращих грачів у місцевій українській мячевій дружині (бол тім). Родився в Саскатуні, тут вчащав до публичної школи, відтак до Технічного інституту (Технікал Коліджейт Інститут). 1938 вступив добровольцем до канадійської морської воєнної фльоти (РКНВР). В червні цього року був покликаний до чинної служби до Ванкувер, опісля був перенесений до Гелифаксу. Там здав іспит у школі гарматчиків і був приділений до протилітакових гармат на одному узброєному торгівельному кораблі. З тим кораблем відчалив із Канади 3. жовтня.

Хто був покійний Антін, найкраще характеризує його останній лист (із вересня ц. р.), в якому між іншим писав: „Дорогі Товариші з Нового Шляху! Лише пару слів цим часом до Вас усіх, з якими я працював. Хочу повідомити Вас, що відїжджаю... Все мріяв поїхати на „другий бік", а тепер день прийшов. Також хотів бути каноніром, а тепер перейшов іспит і сьогодні став каноніром. Жалую, що не міг ще раз бути з Вами всіми, але — як Бог дасть, вернутися та й знов буду з Вами. Не думайте, що я боюся згинути. Я знаю, що я був, є і буду українцем і вмру як українець. Також дуже жалую, що більше наших хлопців не вступають до маринарки, бо ліпшого від маринарки не знайдете... Поздоровляю усіх: у редакції, в канцелярії і в салі (Українськім Нац. Домі)... Лиш одну думку маю: Україна повстане! (це підкреслене). Слава Україні!"

* *

Василь Тодось родився в українській родині в фармерському містечку Айтуна, Саск., де його батько був наставником (секшен-форман). 11 років тому батько Василя підчас праці відморозив обі ноги й пять років тому помер у саскатунському шпиталі. Мати Василя вийшла вдруге замуж і два роки тому замешкала в Саскатуні. В Айтуні Василь скінчив 12 грейд публичної школи, а 1939 року вступив добровольцем до королівської канадійської маринарки в Реджайні. Відійшов до активної служби з першою групою вояків-моряків. Минулого червня підчас колізії канадійського нищівника „Фрейзера", на якому був у службі, з нищівником „Рестіґуч" побіля берегів Франції, Василь був тяжко покалічений, але по одинадцять тижнях побуту в шпиталі вилікувався (мав зломане рамя, кілька зломаних ребер і покалічення голови) і був приділений разом із прочими врятованими членами затопленого Фрейзера до нового нищівника „Маргарі".

(„Новий Шлях").

Лос Енджелес є найбільше місто в Злучених Державах, щодо простору, бо простір, який воно занимає, є більший від простору, що його займає Ню Йорк.

ЧЕЙМБЕРЛИН В ІСТОРИЧНУ ХВИЛЮ.—Всі памятають день, коли Чеймберлин як британський премієр повідомив радіом світ, що приходить страшна війна, і заповів, що вона скінчиться федерацією всеї Европи проти Німеччини.

НАЗИВАЮТЬ ЧЕЙМБЕРЛИНА „ГІПОКРИТОМ"

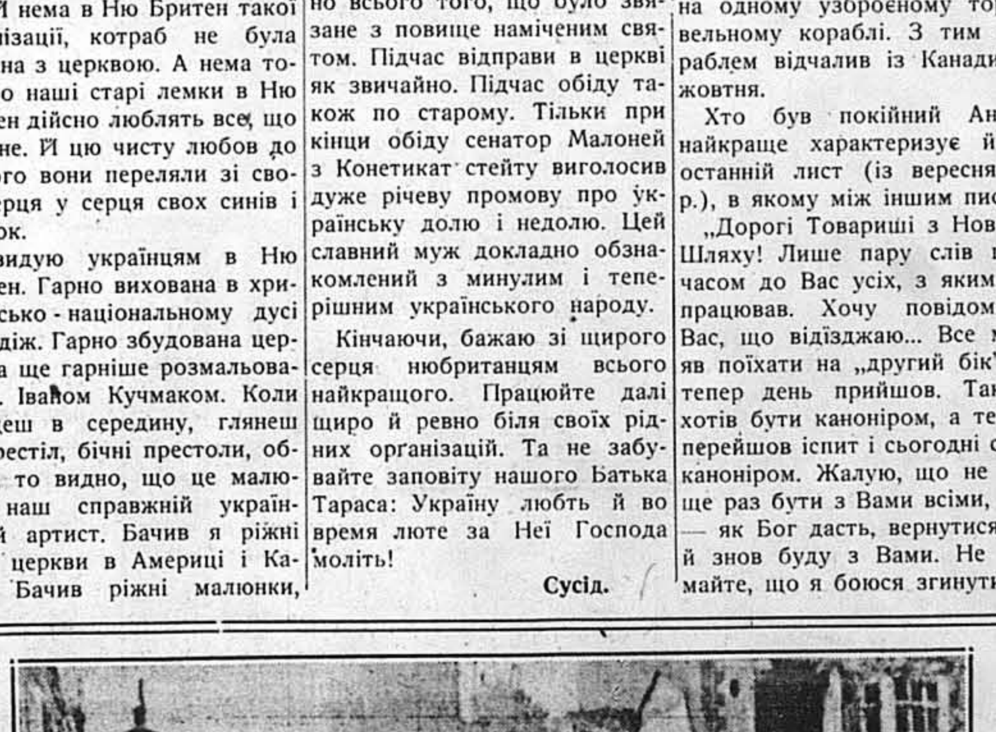
БЕРЛІН. — Німецька преса, згадуючи за смерть б. британського премієра Невіла Чеймберлина, пише, що помер той, що „проповідував мир, а вів до війни". Вона сумнівається в щирість покоєвих змагань Чеймберлина і називає його „гіпокритом", що „підготовляв війну, а вкінці її виповів". Далі нагадує, як Чеймберлин, виповідаючи Німеччині війну, заповів, що ще дожиє того, коли Гітлер буде побитий. І каже, що він „зрадив" Мінхенський договір.

ЯПОНСЬКО-СОВЄТСЬКА „ПРИЯЗНЬ"

МОСКВА. — На балю, влаштованім японською амбасадою в 2,600-літні роковини японського цісарського роду, було повно високих совєтських достойників, а між ними були маршал Тимошенко, Буденний, Вишинський й інші.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

РОЧЕСТЕР, Н. Й. Місячні збори Тов. Вільних Козаків, від. 316., відбудуться в четвер, 14. листопаду, в Народнім Домі, в годині 8. вечір. Проситься всіх членів прибути і вислухати звіту урядників. Рівнож буде номінація на уряд на рік 1941. — П. Ковтун, гол., Д. Скорохода, кас.; В. Іванців, секр.

ЗНИЩЕННЯ ВІД НІМЕЦЬКИХ БОМБ НА СЛАВНІЙ ПЛОЩІ.—Так виглядав недавно славний лондонський Лестер Сквер, центр театрального дистрикту, як на нього впала німецька бомба.

Лев Яцкевич.

ДЕЩО ПРО АВТОМОБІЛІ ТА ЇХ РОЗВИТОК

Колись люди не могли уявити собі їзди без тварин, що тягли віз. Коли у XIII. ст. анґлійський учений Рожер Бекон заповів, що прийде час, коли вози без тварин їздитимуть скорше, ніж собі люди можуть подумати — його за ці слова вкинули до вязниці... А проте думка про те, що така річ можлива, не завмирала, хоч розвивалася вона дуже поволі.

В 1687. р. величезне враження на мешканців німецького міста Нірнберґу зробив візок Фарфлера.

Той Фарфлер, годинникар у Нірнберзі, був зроду каліка на ноги. Він мав інжинерський хист і придумав собі триколесний візок, праобраз нашого авта, тільки без бензинового мотора (рушія). За мотор був сам Фарфлер, що обертав корбу і примушував низку зубатих коліс взаїмно зазублюватися та посувати візок наперед.

Таксамо в 1690. році багато крику наробив протидійний рушій Нютона[1]). Мав це бути кулистий казан, осаджений на возі. Грубник палив під казаном деревом або вугіллям, і, коли тиск пари став уже відповідний, покручував вентелем[2]) — пара з гуком вилітала в повітря, а віз котився в протилежному напрямі вперед.

Крім Фарфлера та Нютона було багато інших винахідників, що споруджували більш, чи менше вдатні зразки — предтечі нашого авта. А проте все ще не було відповідного мотору-рушія, що заступав би силу мязів тварин, чи людей. Справа ця поправилася з винаходом парової машини Джеймсом Вотом[3]).

Тоді співробітник Вота Вилйям Мардок збудував віз, що його гнала 1-цилїндрова[4]) парова машина, яка у практиці показалася дуже доброю. За почином Мардока пішло більше спорудників як француз Ніколя Жозеф Куньо, що примістив парову машину на гарматному підвозі й таким чином змоторизував перший артилерію, а далі американець Олівер Еванс, що здобув собі велику славу своїми паровими возами. А проте перед вела таки Анґлія в моторизації шляхів: 1833. р. вже було там шість товариств із 20 паровиками-автобусами, що перевозили подорожніх з одного міста до другого. Починається будова догідних до такої їзди шляхів, а за їх користання платять відповідну оплату.

Але тут не обійшлося без спротиву. Власники поштових диліжансів[5]) і візники боялися, що парові вози відберуть їм заробіток, — селяни, що спаде купівна ціна коней, — і почалася боротьба проти парових возів: поважні громадяни насміхалися з їх гамірливости, діти обкидували їх камінням, а селяни клали впоперек дороги деревяні колоди. Та добив парові автобуси анґлійський парлямент, що наклав на них неймовірно високі податки й видав закон, що перед кожним паровим возом мав бігти чоловік із червоною короговкою й остерігати людей перед небезпекою... Цей закон був не тільки смішний, але й дуже шкідливий, бо здушив у зародні анґлійський самоходовий промисел. Цілих 60 років обовязував цей закон у Анґлії й на 60 років завмерла в Анґлії самоходова техніка. Та з тим більшою силою розвинулася вона в Німеччині, Франції й Америці.

Парове авто дійшло до вершка розвитку в споруді француза Серполета. Його триколесне авто, замісць казана, мало ґвинтувато скручену руру, котру підгрівали до високої температури. Через те вода в рурі переходила якстій у пару, так що не довго тривало, щоб авто рушило з місця, — а це була дуже велика хиба попередніх зразків парових авт. Авта Серполета збереглися ще й досі в Америці. Казан Серполета впроваджають тепер на літак, замінюють бензиновий рушій паровим.

***

Алеж техніка авт поростає хутко в піря щойно тоді, коли паровій машині народився братчик — бензиновий рушій. Винайшов його Др. Отто 1876. р. в Кельні, у Німеччині. Коли в паровій машині пара входила раз із одної, раз із другої сторони толока до цилїндра та своєю пружністю штовхала толок наперед і назад — то в спаливному[6]) рушії-моторі насмоктують із особливого пристрою, т. зв. карбуратора, мішанку[7]) — це називається перший такт; у 2-ому такті толок здушує ту мішанку до тиску кілька атмосфер[8]), а окремий пристрій, т. зв. запальник або свічка, викрешує між 2-ма контактами (сутиками) електричну іскру з т. зв. маґнета), що запалює ту здушену мішанку. В 3. такті запалена мішанка палиться, а через те, що ґази, які повстали при спалюванні, збільшають сильно свій обем, та натискають на толок, через толок той натиск переноситься на корбу, а звідсіль на колеса авта. Той 3. такт є актом праці, його коштом живуть інші такти. В 4. такті, в останньому, толок повертається до початкового положення, він випихає крізь відчинений тоді вентиль спалені ґази в повітря. Так виглядає більше менше праця 4-тактового мотору, який майже є в кожнім авті. Вийняток творять мотоциклі та деякі зразки авт, що мають мотори 2-тактові. Різниця між ними така: кожний такт триває пів обороту, отже 4-тактові мотори мають на 2 обороти 1 такт праці, а мотори 2-тактові мають на один оборот один такт праці.

***

Перевага бензинових рушіїв над паровою машиною є та, що вони не мають казана, не потребують за кожний раз добирати води, а далі — мають далеко більші обороти — або сказати просто далеко скорше обертаються. Коли парова машина могла мати найбільше 200 оборотів на хвилину, то пересічний бензиновий рушій робить на хвилину 2000 оборотів. Тимто 10 разів менший розмірами бензиновий рушій може дати таку саму силу, як 10 разів більша парова машина.

***

Перший догідний для авта мотор спорудив Даймлер, співробітник Отта. Його рушій мав ледви три четвертини сили коня. Мотор той Даймлер прилучив до авта, що його він назвав імям своєї дочки „Марцедес", і це авто розвивало швидкість 8 миль на годину. Спершу винахідники держалися при споруді авт форми повозу та запряжних возів, та незабаром авта почали прибирати що раз більше своерідний вигляд теперішнього авта. І кінська сила рушія пішла сильно вгору.

В міру порушу виробництва автомобілів падали й їх ціни. За кількадесять років вони подешевіли вдесятеро, а швидкість їх удесятеро зросла. Сьогодні перед веде в виробі автомобілів — Форд. Він значно здешевив свої автомобілі, запровадивши в виробництво конвеєрний спосіб праці. А conveyer — це пас, який переносив частини машин, що їх обробила якась громада робітників, до чергової громади робітників, і нарешті до монтажевого відділу, де окремі робітники складають уже авто в цілість. Кожний Фордів робітник вправлявся тільки в одній единій роботі, тимто й робив свою роботу скоріше й краще. Тимто за 15 років Форд виробив більше автомобілів, ніж усі американські фабриканти разом.

Цікаве життя Форда. Його батько, що в 1847. році з Ірляндії виеміґрував до Америки, хотів зробити зі свойого сина порядного хлібороба й дуже ремствував на свого Генрія, що він вічно сидів у своїм маленькім варстаті, де викінчував свій перший модель, зразок авта. Та яке було здивування старого Форда й цілої зібраної громади людей, коли маленький возик робив 20—30 миль на годину. Перший віз Форда мав бензиновий рушій 2-цилїндровий, чотиритактовий і був охолоджуваний водою. Тепер із фабрик Форда виходить що 10 секунд новий віз, а з заліза і сталі, що приходить до фабрики в понеділок рано, повстає готове авто в середу вполудне. Щоб збільшити швидкість автомобілів, їм надають тепер таку форму, щоб повітря легко облітало автомобіль. Такі автомобілі розвивають тепер на перегонах швидкість понад 250 миль на годину. Мотор на такому автомобілі має силу 1500 парових коней!

Хиба всіх автомобілів це те, що їх мотори дуже голосно стукотять, та що вони випускають смердючі витвори горіння. Тепер продумають над дешевим акумулятором[9]), що дозволив би електричним автомобілям суперничати з бензиновими.

Теперішні автомобілеві рушії мають кілька або кільканацять цилїндрів, укладених у дві ґрупи, що нагадують нам букву „V". Через те, що при спалюванні витворюється дуже багато тепла, цилїндри мають подвійні стіни, між якими протікає вода й не дозволяє стінам надто нагріватись. Що більше цилїндрів, то спокійніший хід автомобіля та менші струси. Рух із корби дістається на задню вісь колеса або через т. зв. лучбу Кардана або при помочі ланцюга (вантажні вози, автобуси). Швидкість бігу авта шофер може досхочу зміняти, обертаючи відповідно ручкою у скриньці бігів.

Старі авта мали на переді корбу, якою треба було розрушувати мотор. Теперішні авта вживають її тільки в вийняткових випадках, звичайно шофер пускає перед їздою струм із акумулятора до маленького електричного мотору, що починає рухатися, порушуючи рівночасно головний вал автомобіля. В якійсь хвилині електрична іскра запалює мащинку в цилїндрі, й мотор уже є в руху. Тепер шофер влучує корбкою скриньку бігів на їзду вперед, натискає ногою педал (ступир), що затикає тепловy передачу, й автомобіль уже в руху. Щоб хутко спинити авто, до того служить гальма. Вона складається переважно зі сталевої стрічки, що обіймає сталевий валок, злучений цiпко з задньою віссю. Відповідний натиск ногою натискає, через цілу низку передач, сталеву стрічку на валку, авто стає на місці, і тільки лютий скрегіт указує на важку боротьбу гальми з рушієм.

Тепер автомобілі стають поважними суперниками залізниць: перевозять вантажі, військо та подорожніх із одного кінця світу до другого. Одна фабрика автомобілів переганяє другу, споруджуючи нові й нові зразки автомобілів. Дуже цікавий проєкт спорудити велитенський автобус для переїздів пісковими пустелями. Цей „корабель пустині" може взяти 400,000 фунтів вантажу, — він має мати 150 стіп уздовж та 25 стіп ушир, а високий він має бути як 3-поверхова камяниця... Колеса його мають мати 40 стіп у промірі, швидкість буде — 20 миль на годину...

Автобус цей мають усередині влаштувати на зразок корабля: там мають бути кімнатки для подорожніх, ресторан, саля на забави, радієва стація, прожектор, що кидатиме світло вночі, а той гармати для оборони перед розбійниками. Такі автобуси, що не матимуть ні рейок, ні стацій, ні дорогої охорони шляху, ясна річ, стануть великою конкуренцією для залізниць.

1) Ісаак Нютон (Newton), визначний анґлійський математик, фізик і астроном (1643—1727) відкрив закон притягання (ґравітації), вияснив явище веселки, припливу й відпливу моря й т д.

2) Вентель—хлипавка (кляпа), що нею виходить повітря.

3) Джеймс Вот (James Watt), анґлійський механік і винахідник (1736—1819), крім парової машини винайшов кондензатор, забезпечні хлипавок (кляп).

4) Цилїндер у парових машинах — коробка, труба, в якій рухається толок.

5) Диліжанс, французьке слово — повіз на кілька осіб, ходить між двома визначеними місцями в означені години.

6) Я кажу загально „у спаливнім" тому, що в тих моторах у цилїндрі спалюється бензина, ґазоліна, бензоль, ропа або ґаз.

7) мішанина пари бензини, бензолю, ґазоліни, чи просто ґазу з повітрям.

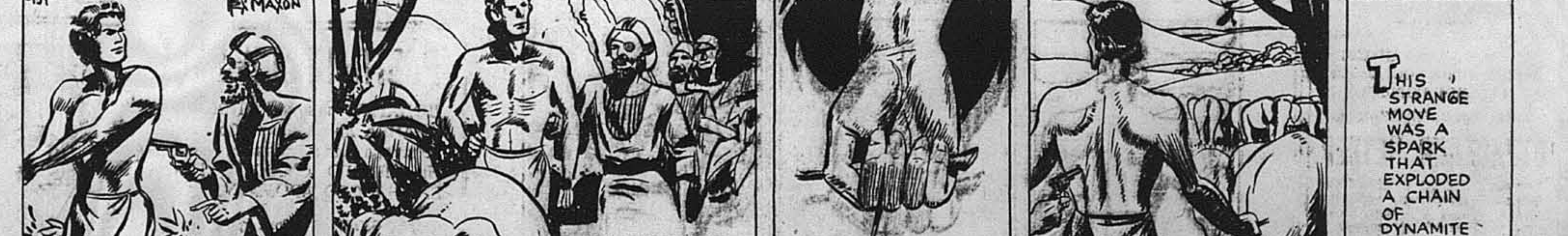
8) Атмосфера — одиниця тиску, і то тиск 1 кґ. ґазу або течива на 1 цм³.

9) Прилад для нагромадження електрики.

ЮРБИ ЦІКАВИХ НА ПЛОЩІ ТАЙМСУ В НЮ ЙОРКУ віддавши вже голоси, прийшли подивитися на останні рапорти про висліди голосування.

ТАРЗАН, ч. 151. Розпучливий крок Тарзана.

„Приклич до нас слонів", повторив Залім Тарзанові, погрожуючи вднočас йому револьвером.

Тарзан придумав тепер останній розпучливий плян, щоб таки врятувати тих сірих звірів, яких він так любив.

Він мав у руці заховане терня, яке він по дорозі підійняв. Ним він вколов добре Тота.

Це була іскра, що запалила в Тоті цілий динаміт і спричинила цілий ряд вчинків.